

Αγροδασοπονία στην Ελλάδα: προβλήματα και προοπτικές

Παπαναστάσης Β.Π.

Ομότιμος καθηγητής Α.Π.Θ.

E-mail: vpapan@for.auth.gr

Περίληψη

Η Ελλάδα είναι η πλουσιότερη χώρα της Ευρώπης σε αγροδασικά συστήματα, αλλά η αγροδασοπονία ως επιστήμη και πρακτική παρουσιάζει πολλά προβλήματα. Στην εργασία αυτή αναλύονται τα προβλήματα αυτά και παρουσιάζονται οι προοπτικές που προσφέρει η αγροδασοπονία για την αιχμόρο αγροτική ανάπτυξη, κυρίως όμως για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης που μαστίζει και απειλεί ιδιαίτερα τις ξηροθερμικές περιοχές της χώρας.

Λέξεις κλειδιά: απογραφή, διαχείριση, ενημέρωση, οικοσυστημικές υπηρεσίες, μελλοντικοί στόχοι.

1. Εισαγωγή

Η αγροδασοπονία είναι μία παραδοσιακή χρήση γης, ξεχωριστή από τη γεωργία και την δασοπονία, γιατί αναφέρεται σε συστήματα που είναι αγροδασικά, περιλαμβάνουν δηλαδή την συγκαλλιέργεια δένδρων και γεωργικών φυτών ή βόσκησης αγροτικών ζώων. Ως σύγχρονη επιστήμη (agroforestry) αναπτύχθηκε στη 10ετία του 1970 στη Νέα Ζηλανδία. Στην Ελλάδα εμφανίστηκε ως όρος στη 10ετία του 1980, αλλά καθιερώθηκε ως επιστήμη τις επόμενες 10ετίες, ιδιαίτερα στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Στη χώρα μας, υπάρχει μεγάλη ποικιλία παραδοσιακών αγροδασικών συστημάτων και τοπίων, αλλά παρουσιάζουν πολλά προβλήματα με κυριότερο τον κίνδυνο εξαφάνισής τους από την έλλειψη διαχείρισης. Σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση των προβλημάτων της αγροδασοπονίας στην Ελλάδα και η παρουσίαση των προοπτικών της για την αγροτική ανάπτυξη και το περιβάλλον.

2. Μεθοδολογία

Γίνεται ανασκόπηση της υπάρχουσας γνώσης και εμπειρίας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα.

3. Αποτελέσματα

Επισημαίνονται και αναλύονται έξι προβλήματα, τα οποία εμποδίζουν την πλήρη αξιοποίηση των παραδοσιακών αγροδασικών συστημάτων και την εγκατάσταση νέων, τα εξής: η μη αναγνώριση της αγροδασοπονίας ως διακριτής χρήσης γης, η απουσία απογραφής και χαρτογράφησης των υπάρχοντων αγροδασικών συστημάτων, η απουσία διαχείρισης με κίνδυνο την εξαφάνισή τους είτε λόγω εγκατάλειψης (εκτατικοποίηση) είτε λόγω εντατικοποίησης με την εκχέρωση και την μετατροπή τους σε μονοκαλλιέργειες, η επιφυλακτικότητα των γεωργών απέναντι στα δένδρα, η έλλειψη αρμόδιου κρατικού φορέα για την διαχείρισή τους και η απουσία της αγροδασοπονίας ως γνωστικού αντικειμένου από την ανώτατη εκπαίδευση.

Στις προοπτικές αναλύονται οι πολυάριθμες οικοσυστημικές υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν τα αγροδασικά συστήματα. Τέτοιες είναι οι παραγωγικές με την πληθώρα των αγροδασικών προϊόντων που παράγουν, οι υποστηρικτικές με την αύξηση της οργανικής ουσίας και τη βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους και οι πολιτισμικές με την βελτίωση του αγροτικού τοπίου και την πολιτισμική κληρονομιά. Έμφαση όμως δίνεται στις ρυθμιστικές υπηρεσίες που είναι καθοριστικές για τον μετριασμό της κλιματικής κρίσης. Περιλαμβάνουν την αύξηση της βιοποικιλότητας, την αντίσταση στις δασικές πυρκαγιές, την αποθήκευση μεγάλων ποσοτήτων άνθρακα, την μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, την προστασία από τη διάβρωση και τις πλημμύρες, τη ρύθμιση της υδρολογίας του εδάφους, τη ρύθμιση της αλατότητας των γεωργικών εδαφών, τη βελτίωση της ποιότητας του νερού, τη ρύθμιση των ζημιών από επιβλαβή έντομα και τη βελτίωση του μικροκλίματος.

Στη συνέχεια προτείνονται δύο μελλοντικοί στόχοι. Ο ένας αφορά τη διατήρηση και βελτίωση των παραδοσιακών αγροδασικών συστημάτων, ώστε αυτά να μην καταρρεύσουν και ο άλλος την εγκατάσταση σύγχρονων αγροδασικών συστημάτων σε άδενδρες γεωργικές περιοχές που απαντούν κυρίως στην πεδινή ζώνη και οι οποίες μαστίζονται από πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα.

4. Συμπεράσματα

Συμπεραίνεται ότι η αγροδασοπονία παρουσιάζει πολλά προβλήματα στην Ελλάδα, αλλά αποτελεί μοχλό για την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη της χώρας, ιδιαίτερα όμως άριστη στρατηγική για τον μετριασμό της κλιματικής κρίσης που απειλεί, όχι μόνο την γεωργία, αλλά και τα φυσικά οικοσυστήματα στις ξηροθερμικές περιοχές. Επίσης, θεωρείται απαραίτητη, όχι μόνο η αύξηση της γνώσης, αλλά και η διάδοσή της στο ευρύ κοινό, πράγμα που εκπληρώνει με επιτυχία το πρώτο πανελλήνιο αγροδασικό συνέδριο.

5. Επιλεγμένη βιβλιογραφία

- den Herder, M., Moreno, G., Mosquera-Losada, RM., Palma, JHN., Sidiropoulou, A., Santiago Freijanes, JJ., Crous-Duran, J., Paulo, JA., Tomé, M., Pantera, A., Papanastasis, VP., Mantzanas, K., Pachana, P., Papadopoulos, A., Plieninger, T. and Burgess, P, 2017. Current extent and stratification of agroforestry in the European Union. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 241: 121-132.
- Dupraz, C.& Liagre,F., 2008. *Agroforesterie, Des arbres et des cultures*, Editions France Agricole, Paris.
- Dupraz, C., Lawson, GJ. Lamersdorf, N., Papanastasis, VP. Rosati, A., Ruiz-Mirazo, J., 2018. Temperate Agroforestry: the European Way, *In: Gordon, AM., Newman, SM., Coleman, BRW, (editors), Temperate Agroforestry Systems*, 2nd edition, CAB International, London, pp. 98-148.
- Παπαναστάσης, ΒΠ., 2015, *Αγροδασοπονία*, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη. 191σελ.
- Παπαναστάσης, ΒΠ. 2021. Αναγκαία η απογραφή των αγροδασικών συστημάτων. *Εφημερίδα «Υπαιθρος χώρα»*, 16 Απριλίου.
- Papanastasis, VP. Mantzanas, K., Dini-Papanastasi, O. Ispikoudis,I., 2009. Traditional agroforestry systems and their evolution in Greece. *In: A. Rigueiro-Rodriguez et al.,(editors), Agroforestry in Europe: Current Status and Future Prospects*, Springer Science, pp. 89-109.
- Σιδηροπούλου, Α. 2011. Ανάλυση και αξιολόγηση αγροδασικών συστημάτων με τη χρήση δεικτών τοπίου. Διδακτορική διατριβή. Σχολή Δασολογίας και Φυσικού περιβάλλοντος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Tziolas, E., Ispikoudis, S., Mantzanas, K., Koutsoulis, D., Pantera, A. 2022, Economic and Environmental Assessment of Olive Agroforestry Practices in Northern Greece. *Agriculture*, 12, 851. <https://doi.org/10.3390/agriculture12060851>.
- Tsiakiris, K. Matzanas, Y. Kazoglou, P. Kakouros, V. Papanastasis, (Editors), *Reviving Agroforestry landscapes in the era of climate change: for people, nature, and local economy*. European Network of Political Foundations – EnoP, Green Institute Greece, pp. 156-163, https://issuu.com/3576579/docs/reviving_agroforestry_enop_gr-issuu?fr=sMzNiMDYxMDA3MTE